

PROMJENE U KONATIVNIM DIMENZIJAMA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU STARIJEG OSNOVNOŠKOLSKOG UZRASTA U FUNKCIJI TOKA SOCIJALNOPEDAGOŠKOG TRETMANA

Aleksandar Buđanovac

Originalni znanstveni članak

Odsjek za socijalnu pedagogiju
Fakultet za defektologiju, Zagreb

UDK: 376.5
Zaprimljeno: 23. 05. 1993.

Sažetak

Uzorak od 88 ispitanika petih razreda, izdvojen zbog uočenih poremećaja u ponašanju iz globalne populacije učenika pet osnovnih škola s područja grada Zagreba, podijeljen je na eksperimentalnu i kontrolnu grupu (NE = 50, NK = 38). Prema eksperimentalnoj grupi proveden je model pedagoškog tretmana usmjeren na otklanjanje prisutnih poteškoća. Tretman je je provoden tijekom 6, 7 i 8 razreda, a u svakom razredu učinjena je evaluacija tretmana mjerenjem varijabli obiteljskih prilika, modaliteta ponašanja te kognitivnih i konativnih osobina. U ovom radu, koji proučava promjene u konativnom prostoru ispitanika (dimenzije ličnosti) primjenom metode diskriminativne analize, utvrđeno je da pod utjecajem tretmana nije došlo do statistički značajnih razlika u osobinama ličnosti između eksperimentalne i kontrolne grupe. Izolirana je jedna diskriminativna funkcija na varijablama razlika između prve i završne točke mjerenja (u 5. i 8. razredu) i centriodi grupa nesumnjivo govore da pod utjecajem tretmana kod eksperimentalne i kontrolne grupe nije došlo do značajne diferencijacije u prostoru osobina ličnosti.

KLJUČNE RIJEČI: socijalnopedagoški tretman, poremećaji u ponašanju djece osnovnoškolske dobi, konativne dimenzije, diskriminativna analiza.

UVOD

Jedna od najvažnijih karakteristika teorija ličnosti zasnovanih na faktorsko-analitičkom pristupu jest empirijski pristup problematici, koji ne postavlja unaprijed smišljene konstrukte, nego, kako navodi Fulgosi (1990), pristupa istraživanju ličnosti sa ciljem da ona sama sebe otkrije onakvom kakva zaista jest. Faktorskom analizom nastoje se, na osnovu korelacija između manifestnih varijabli (u ovom slučaju specifičnih oblika ponašanja) na reprezentativnom uzorku ispitanika utvrditi latentne dimenzije koje se nalaze u njihovoj osnovi. Na tako utvrđenim dimenzijama ličnosti moguće je precizno i štedljivo opisati svakog pojedinca, što je i cilj dobre teorije.

Najpoznatija faktorsko-analitička teorija ličnosti svakako je teorija H. J. Eysencka (1969, 1976, 1977). Eysenck navodi više nivoa dobivenih faktorskom analizom. Na dnu hijerarhije su specifična ponašanja, koja čine navike. Više povezanih navika tvore osobine ličnosti, koje se pak grupiraju prema njegovoj teoriji u tri bazične dimenzije - ekstraverzija - introverzija, neuroticizam i psihoticizam. Ove dimenzije nisu samo hipotetski konstrukti, već je pretpostavljena i njihova stvarna fiziološka osnova, tj. određene strukture u živčanom sustavu, čije funkcioniranje i karakteristike rezultiraju

određenim obrascima ponašanja. Svaka od ovih dimenzija međusobno je neovisna, a mjesto pojedinca u njima ovisi o nasljednom faktoru, tj. osobinama njegova živčanog sustava i utjecaju okoline. Stabilnost dimenzija ličnosti ovisi o količini herediteta koji leži u njihovoj osnovi, tj. genetski uvjetovanoj kvaliteti živčanog sustava. Prema nekim procjenama, hereditet tvori trećinu u razvoju osobina ličnosti dok je ostatak determiniran faktorima okoline.

Što se tiče razvojnog razdoblja u životu pojedinca (koje je i predmet našeg zanimanja u ovom radu), utvrđeno je da određeni tipovi ponašanja fluktuiraju tijekom djetinjstva, (MacFarlane i sur. 1954), ali ipak, jasno je utvrđen određeni stupanj konzistencije (Rachman, u Eysenck, 1969). Dijete nasljeđuje određenu genetičku osnovu koja tijekom odrastanja dolazi u interakciju s brojnim faktorima okoline. Tako dolazi do socijalizacije ličnosti (u čijoj se osnovi nalazi proces kondicioniranja) tijekom koje se do određene mjere ostvaruje naslijeđeni potencijal.

Možemo, dakle, pretpostaviti da bismo putem sustavnog procesa kondicioniranja, kojim bi se djelovalo na razinu specifičnih reakcija pojedinca, mogli djelovati u smjeru promjene na latentnim dimenzijama koje se nalaze u njihovoj osnovi. Sve se ove promjene, naravno, mogu odvijati u granicama koje dozvoljava genetički faktor.

Razmišljajući o mogućnostima korekcije ponašanja delinkvenata, Eysenck (1977) je predložio i takve modele biheioralnih tretmana u kojima bi se putem medicamentata centralni živčani sustav učinio prijemčivijim za proces kondicioniranja, tj. učenja društveno poželjnih oblika ponašanja. U svojoj knjizi "Crime and personality" (1977) navodi eksperimente u kojima je primjena određenih stimulanata, odnosno depresanata, dovela do trajnijih pomaka pojedinaca na dimenzijama ekstraverzije - introverzije.

Ova ideja, zbog svoje revolucionarnosti kao i nepredvidljivost svih mogućih posljedica, međutim, još uvijek nije pronašla mjesto u penološkoj praksi. Tretiranje osoba društveno neprihvatljivog ponašanja još uvijek se zasniva na starim, dobro poznatim, ali najčešće neučinkovitim metodama.

Model Momirovića i suradnika (Momirović, K., I. Ignjatović, 1977, Momirović, K., S. Horga, K. Bosnar, 1982, Momirović, K., S. Horga, K. Bosnar 1984, Prot, F., K. Momirović, 1984) pokušaj je integracije teorija ličnosti Guilforda (1959), Cattella (1970), Eysencka (1969) i Momirovića (1963, 1971). Za razliku od opisanog Eysenckovog modela, ovaj model pretpostavlja postojanje šest mehanizama koji reguliraju funkcioniranje pojedinca. Za svaki od tih mehanizama postoji, za sada samo hipotetski, fiziološka osnova, a raspoređeni su hijerarhijski.

Opisat ćemo ovdje ukratko svaki od konativnih regulatora:

1. Regulator aktiviteta (EPSILON) jedan je od elementarnih i najniže lociranih subsistema u hijerarhiji, čija je funkcija regulacija i modulacija aktivirajuće funkcije retikularne formacije. On je neposredno odgovoran za aktivitet i energetska razinu na kojoj funkcioniraju ostali sustavi, uključujući i kognitivne i motoričke procesore. O bazalnoj funkcionalnoj razini ovog regulatora ovise dijelom ekstravertni i introvertni modeli ponašanja (a dijelom od funkcija kortikalnih procesora). Poremećaji ovog regulatora proizvode, posredno ili neposredno, abulične, depresivne ili hipomanične reakcije. S obzirom da razina aktiviteta mora biti i u vezi s brzinom protoka informacija u CZS, pretpostavlja se da ti poremećaji moraju utjecati i na efikasnost funkcija kognitivnih motoričkih procesora.

2. Regulator organskih funkcija (HI) formiran je sprejom subkortikalnih centara za regulaciju organskih funkcija, lociranih pretežno u hipotalamičkoj regiji i njima nadređenih kortikalnih sistema za regulaciju i kontrolu. Poremećaji se manifestiraju u funkcionalnim poremećajima osnovnih organskih sistema - kardiovaskularnog, gastrointestinalnog, respiratornog, u poremećajima senzoričkog i motoričkog sistema, sistema za kontrolu elementarnih biotičkih procesa, te, sekundar-

no, u formiranju hipohondričkog reakcionog sistema prema osnovnim organskim funkcijama.

3. Regulator reakcije odbrane (ALFA) modulira toničko uzbuđenje na osnovu adekvatnih programa prenesenih genetičkim kodom ili formiranih u toku ontogenetskog razvoja putem uvjetovanja. Ovaj regulator je, prema modelu, u dvosmjernoj vezi s regulatorom organskih funkcija, u jednosmjernoj vezi s regulatorom reakcija napada, te dvosmjernoj vezi sa sistemima za koordinaciju i integraciju regulativnih funkcija, koji su funkcionalno nadređeni regulatoru obrane. Poremećaji funkcioniranja ovog regulatora rezultiraju različitim modalitetima i simptomima anksioznosti, koja čini osnovu za patološke reakcije kao što su obsesivnost, kompulzivnost i fobičnost. U sprezi s disfunkcijom regulatora aktiviteta, disfunkcija ovog regulatora generira depresivne i psihastične modele ponašanja. Također, ukoliko je prisutna i disfunkcija sistema za koordinaciju regulativnih funkcija, dolazi do težih depresivnih, obsesivnih i kompulsivnih reakcija.

4. Regulator reakcija napada (SIGMA) također modulira primarno toničko uzbuđenje, ali na osnovu programa za destruktivne reakcije, formiranih u toku filogenetskog i/ili ontogenetskog razvoja. Ovi programi aktiviraju se neposredno ili sekundarno, na temelju signala iz centra za regulaciju reakcija odbrane. Pretpostavljena je također veza ovog regulatora i regulatora aktiviteta, zbog potrebnog energetskeg potencijala za realizaciju agresije. Ovom regulatoru također su funkcionalno nadređeni sistemi za koordinaciju i integraciju regulativnih funkcija. Poremećaji regulatora manifestiraju se u agresivnim reakcijama.

5. Sistem za koordinaciju regulativnih funkcija (DELTA) funkcionalno je nadređen regulatorima organskih funkcija, reakcija napada i obrane, te, u određenoj mjeri, regulatoru aktiviteta. On koordinira funkcije ovih regulatora i funkcije kognitivnih procesora. Poremećaji ovog sistema uzrokuju disocijaciju i dezorganizaciju kognitivnih i konativnih procesa, te poremećaje motoričkih funkcija. Neposredne posljedice poremećaja ovog sistema su shizoidni, paranoidni i manični simptomi. Teži poremećaji uzrokuju poremećaje svih funkcionalno podređenih sistema, pri čemu su najprije pogođeni složeni kognitivni i/ili regulativni procesi, te ulazno-izlazni procesi.

6. Sistem za integraciju regulativnih funkcija (ETA) nalazi se u vrhu hijerarhije konativnih regulativnih sistema. On integrira konativne procese, strukturirajući tako psihološko i socijalno polje. Model pretpostavlja da se programi koji određuju funkcije ovog sistema pretežno formiraju tokom odgojnog procesa, putem uvjetovanja, pojačavanja i internalizacije. O ovom sistemu neposredno ovisi razina socijalizacije, a njegovi pore-

mećaji izazivaju socijalnu dezadaptaciju. Proces socijalizacije, s druge strane, neposredno djeluje na formiranje programa ovog sistema, što ima osobit značaj za sve discipline koje se bave korekcijom ljudskog ponašanja. Pravovremenom primjenom adekvatnog modela tretmana prema maloljetnicima s poremećajima u ponašanju, bilo bi, dakle, moguće formirati takve oblike ponašanja koje bi omogućili pojedincu bolju prilagodbu sredini u kojoj živi.

Znanstveno istraživačkim projektom "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnim školama, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana" pokušalo se odgovoriti na pitanje može li škola nekim specifičnim interventnim aktivnostima utjecati na modalitete ponašanja, kognitivnog funkcioniranja i konativne karakteristike svojih učenika, primjenom specifičnog modela rada s rizičnom djecom starijeg osnovnoškolskog uzrasta i njihovim roditeljima u kontekstu osnovne škole (Singer, 1991).

U tom smislu u prvoj fazi projekta ispitani su svi učenici petog razreda iz pet osnovnih škola na području grada Zagreba. Ovako dobiveni uzorak od 464 učenika opisan je primjenom niza mjernih instrumenata za procjenu kognitivnog funkcioniranja, konativnih osobina, modaliteta ponašanja, te uvjeta obiteljskog života. Na temelju tako dobivenih rezultata te procjene stručno-razvojne službe svake škole formirana je grupa djece s poremećajima u ponašanju koja je metodom slučajnog izbora podijeljena u dvije skupine - eksperimentalnu i kontrolnu.

U narednoj fazi realizacije istraživanja, koja se odnosila na trogodišnji vremenski period (VI, VII i VIII razred), primjenjen je u radu s eksperimentalnom grupom pedagoški model rada. Ova faza istraživanja trajala je do kraja školske godine 91/92.

Primijenjeni pedagoški model bio je usmjeren na individualni i grupni rad s učenicima, te individualni rad s onim roditeljima za koje se to procijenilo potrebnim, te koji su na takav oblik rada dobrovoljno pristali.

Individualni rad s učenicima eksperimentalne grupe bio je usmjeren na poteškoće vezane uz obiteljski život, školu i učenje, slobodno vrijeme, stavove, interese i navike, te specifične oblike odstupajućih ponašanja. Individualno su s učenicima radili studenti socijalne pedagogije uz superviziju školskih pedagoga i članova istraživačkog tima. Značajno je napomenuti da su svi ispitanici eksperimentalne grupe bili uključeni u individualni oblik pedagoške pomoći. Grupni oblik rada, nasuprot tome, nije bio namijenjen svim ispitanicima, nego samo onima za koje je procijenjeno da im se na taj način može pomoći u postizanju više razine socijalne kompetentnosti. Grupni rad je bio primarno usmjeren

na izgrađivanje i razvijanje povjerenja, sigurnosti i nezavisnosti svakog pojedinca; izgradnju komunikacijskih sposobnosti, učenje kooperacije i socijalno adekvatne kompetencije, učenje i njegovanje kreativnosti, odgovornosti i samodiscipline, brige za druge, rješavanje konfliktnih situacija, pomoć u učenju, te igru i zabavu. Svrha rada s roditeljima trebala je biti poboljšanje obiteljske situacije, tj. odnosa između članova obitelji. Nešto manje od 1/3 ispitanika eksperimentalne grupe bilo je uključeno i u ovaj oblik rada u četiri osnovne škole.

Ovaj se rad ograničava na analizu konativnih dimenzija, definiranih u terminima teorije Momirovića i suradnika.

METODA RADA

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika s evidentiranim PUP-om izdvojen iz globalnog uzorka u petom razredu podijeljen je metodom slučajnog izbora na kontrolnu (N=41) i eksperimentalnu (N=53) grupu prema kojoj je primjenjen opisani tretman. Do kraja provođenja tretmana, došlo je iz objektivnih razloga do izvjesnog opadanja broja ispitanika, te tako konačni broj iznosi NK = 38, a NE = 50. Ovaj relativno mali broj ispitanika implicira oprez u pokušajima generalizacije rezultata.

Instrumentarij

Funkcioniranje konativnih dimenzija utvrđeno je pomoću 6 skala za procjenu funkcioniranja sistema za regulaciju konativnih procesa pretpostavljenih opisanim kibernetičkim modelom strukture konativnih faktora Momirovića i suradnika.

Skale su prilagođene dječjoj dobi, a sastoje se od po dvadeset čestica. Programom Rtt7 utvrđeno je da su mjerne karakteristike skala uglavnom zadovoljavajuće. Koeficijenti standardnih procjena pouzdanosti, osim za test epsilon (rtt=.69) viši su od .80 (rtt delta = .87, rtt eta = .83, rtt alpha = .83, rtt sigma = .80, rtt hi = .82).

Metode obrade

U obradi podataka korišten je program SSdif Sveučilišnog računskog centra u Zagrebu koji ispituje razlike između dvije vremenske točke mjerenja za određeni broj grupa ispitanika (u ovom slučaju eksperimentalnu i kontrolnu grupu). Program računa varijable razlika između prvog i drugog mjerenja i utvrđuje njihovu internu strukturu, a zatim diskriminativnom analizom utvrđuje razlikuju li se grupe ispitanika na tako dobivenim varijablama razlika.

REZULTATI

Tablica 1.

Interna struktura varijabli razlika - eigenvalues

broj	lambda	part of common	accumulated
1.	2.71919	.45320	.45320
2.	1.18357	.19726	.65046
- last counted eigenvalue			

Tablica 2.

Varimax faktori matrice korelacija razlika

	VRX1	VRX2
EPS	.0780	.8895
HI	.6255	-.4397
ALPH	.7815	.0188
SIG	.6146	.4311
DEL	.8055	.2460
ETA	.7980	-.0070

Tablica 3.

Standardizirani koeficijenti (q) i struktura (f) diskriminativnog faktora

	Q	F
EPS	-.2237	-.1149
HI	.4922	.6885
ALPH	-.3314	.3865
SIG	-.0693	.2909
DEL	.9190	.8210
ETA	.0646	.5556

Tablica 4.

Centroidi diskriminativne funkcije

	C
K GRUPA	.0543
E GRUPA	.0683

Tablica 5.

Korelacije diskriminativne funkcije (f1) i varimax faktora

	F1
VRX1	.7741
VRX2	-.2270

Programom SSDIF izolirana su, kao prvo, dva faktora strukture varijabli razlika između prve i druge točke mjerenja - prvi faktor definiraju testovi delta, eta, alfa i

sigma, a drugi faktor epsilon i u nešto manjoj mjeri hi. Ovakva struktura u pravilu se dobiva faktoriziranjem ovih šest instrumenata, što ukazuje na činjenicu da na višem nivou postoje dva faktora koji se nalaze u osnovi šest konativnih mehanizama. Mogli bismo reći da se radi o faktoru ekstraverzije i faktoru koji definiraju preostali regulativni mehanizmi. Vidljiva je sličnost sa Eysenckovim modelom, iako drugi faktor uključuje i regulatore delta i eta, pa nikako ne možemo reći da se radi o "čistoj" dimenziji neuroticizma.

Diskriminativnu funkciju dobivenu na varijablama razlika između 1. i 2. mjerenja u najvećoj mjeri definiraju testovi delta, a zatim hi i eta i u visokoj je korelaciji s prvim faktorom strukture (tablica 5). Inspekcija grupnih centroida, međutim, pokazuje da razlike između grupa E i K na diskriminativnoj funkciji nisu statistički značajne.

Hipoteza da će eksperimentalni oblik tretmana rezultirati promjenama u konativnim dimenzijama nije potvrđena. Ovo je utvrđeno i u radu Budanovac i Žižak, (u tisku) u kojem je ustanovljeno da tretman u 5, 6 i 7 razredu nije utjecao na inicijalne razlike u konativnim dimenzijama dviju grupa pronađene u 5 razredu (koje međutim nisu bile statistički značajne).

Podemo li od postavki kibernetičkog modela konativnog funkcioniranja, mogli bismo s pravom pretpostaviti da će sustavnom primjenom modela pedagoškog tretmana usmjerenog na otklanjanje poteškoća vezanih uz ponašanje djece doći do promjena (u smjeru poboljšanja funkcioniranja) sistema za integraciju regulativnih funkcija ETA, koji je odgovoran za socijalizaciju pojedinca i čiji se programi, kako je već spomenuto, pretežno formiraju tokom odgojnog procesa, što znači da je ovaj sistem u manjoj mjeri determiniran nasljednim faktorima.

Do promjena u funkcioniranju ovog sistema koje bi diferencirale eksperimentalnu i kontrolnu grupu nije došlo. Objašnjenje ovog podatka vjerojatno leži u nekima od čimbenika koje ćemo navesti - kao prvo, sadržaj individualnog rada varirao je od djeteta do djeteta, bio usmjeren pretežno na probleme vezane uz školu i ovisio u mnogome o sposobnostima i osobinama pojedinih voditelja. Jasno je da u takvim uvjetima nije moglo biti kontrole potencijalnih sistematskih i nesistematskih faktora koji su mogli djelovati na eksperimentalnu situaciju. Također možemo pretpostaviti da primjenjivane pedagoške metode (poučavanje, uvjeravanje, navikavanje, sprečavanje) ni u kojem slučaju nisu bile dostatne, niti dovoljno sistematski upotrebljavane da proizvedu dublje promjene u konativnom prostoru ispitanika. Kako niti jedna od ovih metoda nije bila precizno operacionalizirana, (na koji će se način provoditi, kada, u kojoj mjeri, kako će biti evaluiran učinak,

itd.) značenje ovih pojmova zapravo je ostalo nejasno. Grupni rad i rad s roditeljima bio je zastupljen kod premalog broja ispitanika (15-20) te je potencijalni utjecaj ovih oblika tretmana ostao nedefiniran. Među djecom kod koje nisu provedeni ovi oblici tretmana nije jasno u kojem broju tretman nije bio potreban, a koliko ispitanika (i roditelja) nije željelo surađivati. Obje skupine tako su svedene pod istu kategoriju - kod koje ovi oblici tretmana nisu provedeni (na osnovu nekih iskustava možemo pretpostaviti da rad s roditeljima nije naišao na dovoljan odziv baš kod onih obitelji kod kojih su odnosi poremećeni).

Na kraju, globalni zaključak ovoga rada mogao bi biti da model pedagoškog tretmana primijenjenog prema djeci koja su manifestirala poremećaje u ponašanju nije bio dovoljno utjecajan čimbenik u nizu faktora socijalizacije da bi doveo do značajnih promjena u osobinama ličnosti. (Pri tome naravno, ostaje otvoreno pitanje koliko je na ovakvu situaciju utjecao sadržaj, a koliko intenzitet provođenja). Ovu činjenicu svakako bi trebalo imati u vidu prilikom kreiranja nekih budućih modela tretmana. Preciznija operacionalizacija pojmova svakako bi riješila mnoge poteškoće na koje se nailazi tijekom njihove primjene.

LITERATURA

1. Budjanovac, A. i A. Žižak: Diskriminativna analiza kognitivnih i konativnih dimenzija djece starijeg osnovnoškolskog uzrasta s obzirom na socijalnopedagoški tretman, u tisku.
2. Cattell, R.B.: "The Scientific Analysis of Personality", Penguin Books, Harmondsworth, 1970.
3. Eysenck, H.J.: "Crime and personality", Routledge and Kegan Paul, Ltd., London, 1977.
4. Eysenck, H.J., S.B.G. Eysenck: Personality, structure and measurement, Routledge and Kegan Paul Ltd., London, 1969.
5. Eysenck, H.J. and S.B.G. Eysenck: Psychoticism as a Dimension of Personality, Hodder and Stoughton, London, 1976.
6. Guilford, J. P.: "Personality", McGraw-Hill, New York, 1979.
7. MacFarlane, J.W., L. Allen, and M. Honzik: A Developmental Study of the Behavior Problems of Normal Children. Berkeley Univ., California Press, 1954.
8. Momirović i sur.: Struktura i mjerenje patoloških konativnih faktora, Republički zavod za zapošljavanje, Zagreb, 1971.
9. Momirović, K., S. Horga, K. Bosnar: Prilog formiranju jednog kibernetičkog modela strukture konativnih faktora, Kineziologija, 1982, 14, 5, 83-106.
10. Momirović, K., I. Ignjatović: "Struktura konativnih faktora", Psihologija, 1977, 10, 3-4, 25-32.
11. Momirović, K., S. Horga, K. Bosnar: "O mogućnosti sinteze nekih teorija ličnosti na temelju jednog kibernetičkog modela konativnih faktora", Čovek i zanimanje, 1984, 28, 4, 3-6.
12. Prot, F., K. Momirović: Karakteristike jedne baterije mjernih instrumenata za procjenu konativnih faktora konstruiranih s pomoću računala, Čovek i zanimanje, 1984, 28, 4, 10-14.
13. Singer, M.: Neke smjernice u istraživanju nekih determinanti procesa socijalizacije u doba puberteta. Defek-

CONATIVE DIMENSIONS CHANGES IN OLDER PRIMARY SCHOOL CHILDREN WITH BEHAVIOUR DISTURBANCES IN THE FUNCTION OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL TREATMENT

Summary

A sample of 88 fifth grade pupils with behaviour disturbances was separated from global population of the fifth grade pupils in five primary schools in Zagreb, and divided into experimental and control groups ($N_e = 50$, $N_k = 38$). Pupils from the experimental group were exposed to pedagogical treatment model in order to eliminate difficulties. The treatment lasted three years including the sixth, seventh and eighth grade. Every year the treatment was evaluated by measuring variables of family background, behaviour modalities and cognitive and conative features. By studying changes in the pupils conative area (personality dimensions) by

application of discriminant analysis statistically no significant differences in personality features between the experimental and the control group were found after treatment. One discriminant function was isolated on variables of differences between the starting and the final measuring point (in 5th and 8th grade). Group centroids clearly suggest that no significant difference in the personality features area between the experimental and the control group occurred after the treatment.

KEY WORDS: social and pedagogical treatment, behaviour disturbances in primary school children, conative dimensions, discriminant analysis